
ლალი ოსეფაშვილი,
ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი,
საქართველოს შოთა რუსთაველის სახელობის
თეატრისა და კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასისტენტ-პროფესორი,

XX საუკუნის ამერიკული ნაივური ფერწერის თავისებურება

XX საუკუნის დასაწყისის ავანგარდულ ხელოვნებაში ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებად იქცა ნეოპრიმიტივიზმი. ცნობილია, რომ პრიმიტივისტს უწოდებენ მხატვარს ან სკულპტორს, რომელსაც არა აქვს მიღებული აკადემიური ცოდნა და შესაბამისად არ ფლობს ილუზორული გამოსახვის საშუალებებს. ის ხატავს, ძერწავს ან თლის უშუალოდ, თავისუფლად. პრიმიტივისტებად ითვლებიან ე.წ. თვითნასწავლი მხატვრები. ხანდახან ამ ცნების ქვეშ იგულისხმება ბავშვთა ხელოვნება, ნაივური ან მენტალურად დაავადებულთა მხატვრობა, და გრაფიტიც კი.¹ პრიმიტივისტის ნამუშევარი ფასეულია მისი უშუალობის, ცოცხალი ემოციურობის გამო. ის ცოდნით არ არის გაჯერებული და გულუბრყვილობას ინარჩუნებს. იყო დრო, როდესაც რენესანსის წინამორბედი პერიოდის ხელოვნებასა და ნიდერლანდის სკოლებსაც პრიმიტიულად თვლიდნენ. დღესდღეობით ეს ტერმინი გამოიყენება დიდი დასავლეთის, ახლო აღმოსავლეთის, აზიურ ცივილიზაციათა გარეთ არსებულ საზოგადოებათა ხელოვნების მიმართ. იგულისხმება წინაკოლუმბიური, ჩრდილო ამერიკულ-ინდიური, საჰარას სამხრეთით მდებარე აფრიკისა და ოკეანიის ხალხთა ხელოვნება. წინა საუკუნეებში ეს ტერმინი კნინობითი მნიშვნელობით იხმარებოდა.

¹ ქ. კინწურაშვილი, XX საუკუნის ხელოვნება (ავანგარდი), თბ., 2005. გვ. 42-43

XX საუკუნეში მოხდა პრიმიტიული ხელოვნების მნიშვნელობის გადაფასება. ტერმინი აღარ იხმარება ნეგატიური ტონით, პირიქით, აღიარებენ, რომ ხშირ შემთხვევაში ე.წ. პრიმიტიული ხელოვნება მხატვრული კულტურის უმაღლეს მიღწევებს უტოლდება.¹

საუკუნეების განმავლობაში კოლონიური მონაპოვარი შემფასებელთა ყურადღებას იქცევდა მხოლოდ როგორც კურიოზული, ეგზოტიკური, ან ძვირფასი მასალიდან გაკეთებული პრიმიტიული ან ნაივური ხელოვნება. 1890-იანი წლებიდან კი ზემოქმედებას ახდენს დასავლეთის ხელოვნებაზე. გოგენმა ტაიტიზე იპოვა თავშესაფარი ცივილიზაციის „სენისგან“. მას მისდიეს ემილ ნოლდემ და სხვებმა. დერენი, მატისი, პიკასო და მორის დე ვლამინსკი ხშირად ყიდულობდნენ აფრიკულ ნიღბებს. ჰენრი მურზე განსაკუთრებული გავლენა მაიას ტომის სკულპტურამ მოახდინა, რომელიც ლონდონში, ბრიტანული ხელოვნების მუზეუმში იხილა. ხშირ შემთხვევაში ამგვარი ინტერესი ანტიიმიპერიალისტური, ანტიკოლონიური განწყობის გამომხატველი იყო. მაგალითად, 1931 წელს სიურრეალისტებმა მოაწყვეს გამოფენა – „სიმართლე კოლონიების შესახებ“, რომელზეც საფრანგეთის კოლონიების ნამუშევრების ნიმუშები იყო წარმოდგენილი.

როდესაც ნაივურ ფერწერაზე ვსაუბრობთ მუპირატესად თვალწინ წარმოგვიდგებიან ფრანგი პრიმიტივისტი მხატვარი ანრი რუსო, ჩვენი ფიროსმანი და ა.შ.

ანრი რუსო (1844-1910) – ცნობილია, როგორც, ფრანგი ნაივური, პრიმიტივისტული მანერის პოსტიმპრესიონისტული მხატვარი. სიცოცხლეში მის შემოქმედებას დასცინოდნენ და მხატვრად არ აღიარებდნენ. მისი სამსახურის გამო, მეტსახელად მებაჟე დაარქვეს.

¹ ქ. კინწურაშვილი, XX საუკუნის ხელოვნება (ავანგარდი), თბ., 2005. გვ. 42-43

მიაჩნდათ, რომ მხატვრობაში დილეტანტი იყო, რადგან არასოდეს მიუღია აკადემიური განათლება. ანრი რუსომ მხატვრობას 40 წლის ასაკში მიჰყო ხელი. ხატავდა სახლში, ქუჩაზე, ბოტანიკურ ბაღში, ლუვრშიც კი მიიღო ძველი მხატვრობის კოპირების უფლება.¹ ალბათ, უპრიანი იქნება მისი ერთი ნამუშევარი მაინც განვიხილოთ, მაგ.: „მაიმუნები“.

„მაიმუნები“ სცენა ჯუნგლებში ვითარდება.² საინტერესოა, რომ ის ამბობდა, თითქოს ჯუნგლების მრავალრიცხოვანი სურათები შექმნა მექსიკაში მოგზაურობისას მიღებული შთაბეჭდილებებისგან, სინამდვილეში კი საფრანგეთი არასოდეს დაუტოვებია და ჯუნგლი თვალთ არ უნახავს. ცხოველებს ხატავდა საბავშვო ილუსტრირებული წიგნებიდან. მისი შთაგონების წყარო წიგნების ილუსტრაციები და პარიზის ბოტანიკური ბაღი იყო.³

ანრი რუსოს მიერ დახატული მცენარეები საკმაოდ მოცულობითია, ცოცხალი, ხელშესახები, ჩნდება ერთგვარი პერსპექტივის გრძნობა, განცდა, რომელსაც თვალი სიღრმეში შეჰყავს და ჯუნგლებიდან მაიმუნები სურათის ზედაპირისკენ გამოჰყავს. არანაკლები როლი ენიჭება ფერს; ხასხასა მწვანე ხეები და ყვითელი ნაყოფი მეტად ცოცხალ ცხოველმყოფელობას ქმნის და საერთოდ არ იგრძნობა, რომ სურათი გონითი პრიმატით არაა შექმნილი.

რაც შეეხება ნიკო ფიროსმანს (1863-1918), მის შემოქმედებაზე მართალია გვიან, მაგრამ ძალიან ბევრი დაიწერა. გიორგი ზოშტარიამ მისი შემოქმედება სამეცნიერო შესწავლის საგნად აქცია.

¹ www.Burusi.Wordpress.Com/2010/06/04/henri-rousseau. ნანახია 4.11.2017

² La gitana de la selva Rousseau, Edhasha, 1980 p.16

³ www.Burusi.Wordpress.Com/2010/06/04/henri-rousseau. ნანახია 4.11.2017

როგორც ირინე არსენიშვილი წერს, „ფიროსმანაშვილის აზროვნებისთვის მითოლოგიზმია დამახასიათებელი. მხატვრის მიერ სამყაროს მითოლოგიური შემეცნება უშუალო, გულუბრყვილო და გასაგებია. სამყარო ფიროსმანაშვილისთვის სინთეტიკურად ცოცხალია და ცოცხალი არსებებისგან შედგება, რომელთა არსებობა, ბედი ემოციურად და ინტიმურად არის შეგრძნებადი.¹

ნიკო ფიროსმანაშვილის შემოქმედებაში ჟანრული დიაპაზონი ფართოა; აქ ვხვდებით ნატურმორტებს, პორტრეტებს, ქეიფებს, ანიმალისტურ გამოხატულებებს. მაგალითისათვის განვიხილოთ „ქალი ქოლგით“² და „მეთევზე“.³

ფიროსმანი რუსოს იმით ენათესავება, რომ ფორმა აქაც მოცულობითია. შავი ნეიტრალურ ფონიდან ქალის ფიგურა მოცულობიანად იკვეთება, გულუბრყვილოდ შექმნილი მხატვრული ფორმა, მიუხედავად პრიმიტიული შესრულებისა, ცოცხალ განცდას გვიქმნის და პოეტურ სიხალასეს მის ხელში დაკავებული ყვავილებიც გვიქმნიან.

რაც შეეხება „მეთევზეს“, როგორც დიმიტრი თუმანიშვილი წერს: „შეიძლება ითქვას, რომ კომპოზიცია სამ არედ იყოფა, რომელთაც მსჭვალავს ქვემოთ წყლის სითეთრე, ხოლო ზევით – ბალახის მწვანე ლაქები, ამგვარად კი, სურათი სავსებით ცხადი რიტმითაა მოწესრიგებული“.⁴

¹ ი. არსენიშვილი, ნიკო ფიროსმანაშვილის მხატვრობა, თსუ, ხელოვნების ისტორიისა და თეორიის კათედრა, სამეცნიერო შრომების კრებული, ხელოვნებათმცოდნეობა, 4, 2002, გვ. 15

² Art Museum of Georgia, Tbilisi, Aurora 1985, tab. 83

³ იქვე, სურ. 84

⁴ დ. თუმანიშვილი, ნიკო ფიროსმანაშვილის „პატარა მეთევზე“ (ინტერპრეტაციის ცდა), ქართული ხელოვნება, სერია „ახალი და თანამედროვე ხელოვნების საკითხები“, თბ. 1991, გვ. 23

დამაინტერესა, თუ როგორ სიმაღლეებს მიაღწია ნაივურმა ფერწერამ ამერიკაში, სადაც ამ ტიპის ხელოვნებას, შესაძლოა, თვალი გაგადევნოთ XVIII საუკუნიდან მოყოლებული. ევროპისგან განსხვავებით, მას ხალხურს, ანუ Folk Art-ს უწოდებენ. ამ მიმდინარეობას ქმნიდნენ მხატვრები, რომლებიც პროვინციებიდან იყვნენ და არ ჰქონდათ აკადემიური განათლების მიღების საშუალება.

რადიკალურად შეიცვალა XX საუკუნის ხელოვნება, თუმცა, არა ახალი ტექნოლოგიების მეშვეობით, არამედ სულიერი თავისუფლებით. ამერიკულ საზოგადოებაში მხატვრები არ იყვნენ შეზღუდულები აკადემიური წესებით და არც საზოგადოებრივი აზრის ძალდატანებით. შემთხვევითი არაა იმ პერიოდში გავრცელებული ფრაზები – „მე ვქმნი საკუთარ სამყაროს“ და „ის ჩემშია“. რაც მიუთითებს ინდივიდუალიზმის წინ წამოწევას. XX საუკუნის მხატვრები ინდივიდუალიზმის ერაში მოღვაწეობდნენ და სულიერად თავისუფლები იყვნენ საზოგადოებრივი პასუხისმგებლობისგან.

ამერიკელი ხელოვნებათმცოდნეების დაკვირვებით, XX საუკუნეში გამოიყოფა ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპი – 1930-1960-იანი წლების სახით. მას უწოდებენ „ამერიკულ პრიმიტივიზმს“¹ და ამ მიმდინარეობის ბევრი ნიმუში ეროვნულ მუზეუმებში მოხვდა. განვითარდა ხალხური ხელოვნების ბაზარი. 1931 წელს კაპირმა ამის შესახებ აზრი გამოთქვა: – ხალხური, ანუ ფოლკლორული ხელოვნება ემყარებოდა შეგრძნებებს და მომდინარეობდა ტრადიციებიდან, ამასთანავე პერსონალური, პიროვნული იშვიათი ოსტატობიდან და არა აკადემიური, ან პროფესიონალური განათლებიდან. ამ მხატვრებისთვის დამახასიათებელია დაკვირვება

¹ Chuck and Jan Rosenak, Museum of American Folk Art Encyclopedia of Twentieth-Century, American Folk Art and Artists, New-York, 1973

გარემომცველ სამყაროზე. ინტერესს იწვევს, ასე ვთქვათ, ინსპირაცია, ანუ მოტივირება. ზოგს ღმერთი ან ანგელოზი შთააგონებს, ზოგი პენსიაზე გასვლის შემდეგ იწყებს ხატვას, ანუ მხატვრობა მათთვის სულიერი მოთხოვნილებაა და არა მატერიალური შემოსავლის წყარო.

1960-იანი წლებიდან მხატვრებმა გააგრძელეს ინდივინდუალიზმის ტრადიციები და გახდნენ სულიერად თავისუფლები. გაჩნდა ცნებები: „ახალი მხატვარი“, „ახალი იდენტობები“. კოლექციონერები, დილერები თავიანთ ქალაქებში, ინდიელთა დასახლებებში, მთელი ქვეყანის მასშტაბით, ასეთ უცნობ მხატვრებს ეძებენ. ბაზარზე ხალხური ხელოვნების ბუმი, რადგან შიში აქვთ ამგვარი მხატვრობის ნიმუშების განადგურებისა. როგორც თვლიან, აფრო-ამერიკელები პროცენტულად გაცილებით ბევრნი არიან პრიმიტიული მხატვრობის მიმდევართა შორის.

1973 წლიდან ჩაკ და ჯეინ როუზენაკებმა დაიწყეს ამერიკის მთელ ტერიტორიაზე ხალხური ხელოვნების ნიმუშების მოძიება, რაც საფუძვლად დაედო ამერიკის ფოლკლორის მუზეუმის კოლექციის შევსება-გამდიდრებას.¹

თუ თვალს გადავაკვლებთ თვითნასწავლ მხატვართა შემოქმედებას, დავინახავთ, რომ მათი ინტერესების სფეროში ექცევა და სჭარბობს რელიგიური თემატიკა. სხვადასხვა ჟანრს შორის პეიზაჟით დავინტერესდით. თუ მხატვარი რელიგიური, სახარებისეული სცენების გადმოცემისას განსაკუთრებულ პრიმატს თავის წარმოსახვასა და მენსიერებას ანიჭებს, ანუ ბავშვობიდან მოყოლებული თუკი რამ უნახავს, ან წაუკითხავს და ცნობიერებაში ღრმად აღბეჭდვია,

¹ Chuck and Jan Rosenak, Museum of American Folk Art Encyclopedia of Twentieth-Century, American Folk Art and Artists, New-York, 1973

სწორედ ამას გადმოსცემს საღებავების მეშვეობით. ვთქვათ, შუა საუკუნეების მხატვრებისგან განსხვავებით, ისინი ყოველგვარი იკონოგრაფიული ნორმებისგან თავისუფალნი არიან და ხატავენ ისე, როგორც თვითონ ესმით ესა თუ ის ბიბლიური, ან სახარებისეული სიუჟეტი. მათი ასახვის საგანი წმიდანის სახეც ხდება და აქ იჩენს თავს ამერიკული ფოლკლორული ხელოვნების თავისებურება, ისინი ასეთ შემთხვევებში ცდილობენ ტრადიციულ ხატწერაზე უარი არ თქვან და წმიდანის სახის დაწერისას ტრადიციულ ხატწერას მიმართავენ.

რასაკვირველია, რელიგიურ თემატიკაზე, ძირითადად, მორწმუნე მხატვრები მუშაობენ, რომლებიც მის სიღრმეებს კარგად იცნობენ. წინააღმდეგ შემთხვევაში ვიტყვოდი, რომ ნაივური მიმართულების მხატვარი სპეციალურად ჩაუღრმავდა იმ სფეროს, რასაც თეოლოგია ჰქვია და რაც იმდენად მრავალპლასტიანია, რომ უბრალოდ შეუძლებლად მიმაჩნია, პენსიაზე გასული ამერიკელი მოხუცი, რომელიც მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრებით დიდი ქალაქის რიტმით ცხოვრობდა, – ანუ მატერიის იდეალიზაციის, მომძლავრების ეპოქაში, – ღმრთისმეტყველების იმ სიღრმეებს დაუფლებოდა, რომელთაც აღმოსავლელი, თუ დასავლელი ეკლესიის მამები საუკუნეების განმავლობაში სწავლობდნენ. და რაც, შემდეგ, სალოცავ ხატებსა თუ ფრესკებზე საკრალურ სახეებად გადაიქცეოდა.

საინტერესოა, აქვე გაგვეხსენებინა ჩვენი ნიკო ფიროსმანის შემოქმედებიდან სააღდგომო თემაზე შესრულებული კომპოზიციები, რომლებიც ტრადიციულ ქართულ კანონიკურ მხატვრობაში საერთოდ არ ჯდება და მხატვრის შინაგან, სულიერ დამოკიდებულებას გამოხატავს ამ თემატიკისადმი. თუმცა ეს არ გამორიცხავს მხატვრის ქრისტიანულ, რელიგიურ მრწამსს, და პირიქით, ჩვენ წინაშეა ღრმად მორწმუნე მხატვარი. ასევეა გამოხატული რელიგიური თემატიკა ამერიკელ

ნაიკური მხატვრობის მიმდევართა შემოქმედებაშიც, რადგან, ჩემი აზრით, ეს თემატიკა ზედაპირულ გაგებას მოკლებულია და ღრმა, იმანენტური, სასულიერო განათლებაში ჩაუღრმავებლობა საუკეთესო შედეგებს ვერასოდეს მოგვცემს.

ზემოთქმულისგან განსხვავდება იმ თვითნასწავლ მხატვართა შემოქმედება, რომლებიც გატაცებულნი არიან პეიზაჟის ჟანრით. გადავხედე რა ამ ნაწარმოებებს, ერთ რამეში დავრწმუნდი, აქ აბსოლუტურად სხვა მიდგომასთან გვაქვს საქმე... ბუნების ჭკრეტა, მისით აღფრთოვანება, მზიანი დღის, მთის, ცის, ზღვის სილამაზის ტილოზე გადმოტანა, ასე ვთქვათ, არა მხოლოდ განუსწავლელ, არამედ პროფესიონალ მხატვართა ასახვის ობიექტიც მას შემდეგ გახდა, რაც ფერწერა გამოეყო შუა საუკუნეების ე.წ. სინთეზურ ხელოვნებას, შეიძინა დამოუკიდებელი, ავტონომიური, ანუ როგორც უწოდებენ, დაზგური სურათის კომპოზიციური სტრუქტურა და XVII საუკუნიდან მოყოლებული მრავალი გენიალური მხატვრის შემოქმედებით ძიებებს უდებს სათავეს. აქ თითოეულის გვარისა და მიღწევის ჩამოთვლა მიზანშეუწონლად მიმაჩნია. მოგვიანებით, ამ მხატვართა შემოქმედებას ისეთი მიმართულება ცვლის, რომელიც ეტაპობრივად გამოიყვანს ფერწერას მატერიის ტყვეობიდან და მოუძნადებს ნიადაგს სიბრტყეზე ფერისა და ხაზის ისეთ ჰარმონიაში მოქცევას, რომელსაც უსაგნო, ანუ აბსტრაქტულ ხელოვნებასთან მივყავართ. და აი, ამ ფონზე, როდესაც პროფესიონალურ მხატვრობაში ე.წ. ავანგარდული მიმდინარეობები ბატონობს, რომელიც თითქოს, სრულად შეესაბამება თავისი დროის სულიერ მოთხოვნებს, თუ, რასაკვირველია, აქ არ ვიგულისხმებ და გამოვრიცხავ ე.წ. კომუნისტურ რეჟიმს, რომელიც საკმაოდ ფართო ტერიტორიაზე ბატონობდა და ილაშქრებდა ყოველივე იმ მიმდინარეობების მიმართ,

რომლებიც გავრცელებული იყო იმდროინდელ დასავლეთ ევროპასა და აშშ-ში და მონათლული იყო, როგორც ანტიისაბჭოური, ანუ სოციალისტური ქვეყნების მოქალაქეებისთვის მიუღებელი.

ყოველივე ზემოთქმულის ფონზე საინტერესო სახეს იძენს, ზემოთ ჩემ მიერ დახასიათებული ე.წ. ნაივური, ანუ ფოლკლორული ხელოვნება. მან ყველა ქვეყანაში, ასე ვთქვათ, თავისებური ხიბლი შეიძინა. აქვე შევნიშნავდი, რომ ჩვენში ამ მიმდინარეობის შესანიშნავ და ერთადერთ მიმდევრად ნიკო ფიროსმანი ითვლება. თუმცა, მის შემდეგ სხვებიც მოღვაწეობდნენ და მათზე დაკვირვება სულ სხვა ნაშრომის თემაა. ამგვარ მხატვრობას ევროპაში, ძირითადად, საფრანგეთში, იქ, სადაც იშვა ანრი რუსო, ნაივური, მოგვიანებით კი – ნეო-ნაივური უწოდეს. პრიმიტიულ ხელოვნებას, როგორც აღვნიშნე, ქმნიან აფრიკაში, აზიასა და ოკეანიაში. როგორც კეიტი წერს, ამერიკაში ტერმინოლოგიაზე ცხარე კამათი იყო გამართული და მოგვიანებით, ამგვარ ხელოვნებას ხალხური, ანუ ფოლკლორული უწოდეს¹.

ამერიკული ხალხური ხელოვნება, მართლაცდა, სპეციფიკურია. აქ აბსოლუტურად განსხვავებული კომპოზიციური ხედვა იგრძნობა – დანახულის სასურათე სიბრტყეზე გადმოტანის და ხელოვნების ნიმუშად ქცევის სულ სხვა სამყაროს, სხვა ესთეტიკას გვთავაზობს. ევროპულისგან განსხვავდება როგორც მხატვრული მეთოდით, ისე სამყაროს აღქმის თავისებურებით. როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ამ მიმართულების მხატვართა ნამუშევრებში პეიზაჟმა გამიტაცა, რის წინაპირობებზეც ზემოთ მეტ-ნაკლებად ვიმსჯელე. ისინი იმდენად ზუსტია და ისე ახლოსაა ასახვის ობიექტთან, რომ ვფიქრობ, წინ წევს მხატვრის პერსონას, ხაზს უსვამს მის არა

¹ Chuck and Jan Rosenak, Museum of American Folk Art Encyclopedia of Twentieth-Century, American Folk Art and Artists, New-York, 1973

თუ სამხატვრო, არამედ ე.წ. საბაზისო განათლებას. ანუ ნაწარმოებებში ნათლად იკვეთება არა მხოლოდ მხატვრული გემოვნება, კომპოზიციის, ნახატის შექმნის უნარი, არამედ ინტელექტიც – გონითი ჭვრეტა, ემპირიული დაკვირვება ბუნებასა თუ არქიტექტურულ ლანდშაფტზე. ისინი მხატვრისგან ითხოვენ პერსპექტივის კანონების ცოდნას, რაც ავლენს კიდევ თვითნასწავლი მხატვრის ინტელექტს, გონებრივ შესაძლებლობებს.

გავცანნი ნიუ-იორკის ფოლკლორის მუზეუმის ფონდებში დაცულ ამერიკელ მხატვართა ნამუშევრების რეპროდუქციებს, რომლებიც ამ მუზეუმის კოლექციის კატალოგ-ენციკლოპედიას წარმოადგენს და თვითნასწავლი, ანუ როგორც ამერიკაში უწოდებენ – ხალხური ხელოვნების მიმდევარი მხატვრების შემოქმედებიდან რამდენიმე პეიზაჟი შევარჩიე განსახილველად, რათა უფრო არგუმენტირებულად გამოვთქვა ჩემი აზრი ამ მხატვრობის შესახებ და შევქმნა საერთო სურათი.

როუზ ერცევის ნიმუშმა „წითელსახურავებიანი ქალაქი“,¹ ჩემი ყურადღება იმით მიიპყრო, რომ იგი მშობლიური ქვეყნისა და ქალაქის რემინისცენციაა, წარმოადგენს იუგოსლავიურ დასახლებას, რომელსაც მხატვრის წარსული უკავშირდება. თვალში გზვდება წითელი აკვარელის მონასმით დაფარული სახლების სახურავები, ზედაპირის მარჯვენა კუთხიდან სიღრმისკენ კი ბილიკი მიემართება. იქით, სადაც სახლებია გამოსახული. მხატვარი ამით სიღრმისა და სივრცის ილუზიას ქმნის. ხატავს ტბასაც, მასთან ხეებს, რომლებიც რამდენიმე შტრიხითაა შესრულებული. ამით მხატვარი რეალისტური მიდგომით გადაწყვეტილ მხატვრულ სახეს გვთავაზობს. ცდილობს, კომპოზიციის მათემატიკურ სიზუსტეზე ორიენტირებას, რაც ინტელექტის პრიმატის მიმანიშნებელია. თუმცა, როგორც ქვემოთ,

¹ Chuck and Jan Rosenak, დასახ. ნაშრომი, გვ. 112-113

სხვა ნიმუშების განხილვისას ენახავთ, ამ პეიზაჟში უფრო მეტი ცხოველმყოფელობაა შეტანილი, უფრო ხასხასა და ცოცხალია ფერები და აქედან გამომდინარე – მხატვრული სახის გადაწყვეტაც. თითქოს, ეს პეიზაჟი არა იმდენად სიზუსტეზეა გათვლილი, რამდენადაც მისი ხილვით გამოწვეული შთაბეჭდილების, განცდების გადმოცემაზე.

სტივ ჰარლის დიდი ზომის ტილოზე ზედაპირიდან სიღრმეში შევყავართ უზარმაზარ, უკიდევანო მდინარეს, რომელიც უკან შემოფარგლულია კლდოვანი ლანდშაფტით.¹ მდინარის ლურჯი ფერი ირეკლავს ცის შეფერილობასაც და შუაში, ცაში მსხვილი მასშტაბის მოლივლივე, ფრთებგაშლილ ჩიტსაც. აქ ყველაფერი მათემატიკური სიზუსტითაა გათვლილი. ინტერესს იპყრობს ფერთა გამა. ცივი, ასე ვთქვათ, უკარება ცისფერი დომინანტია მთელ კომპოზიციაში. მიუხედავად იმისა, რომ კოლორიტში შერწყმულია ბაცი წითელი, ბაცი მწვანე, მიმქრალი ყვითელი და თეთრი ფერები, სურათი მთლიანობაში მოკლებულია ყოველგვარ კონტრასტულობას. ე.წ. აკადემიური სიმშრალით შექმნილი პეიზაჟი ზუსტად კი გადმოგცემს რეალურ ლანდშაფტს, მაგრამ ხელოვნების ნაწარმოების მთავარ ფასეულობას – გარემოთი მიღებულ ცოცხალ განცდას, წარუშლელ შთაბეჭდილებას, ანუ იმას, რაც აიძულებს მხატვარს ასახოს ბუნების პეიზაჟი, თითქოს, მოკლებულია. როგორც ვხვდები, ამ მხატვრის მიზანს მხოლოდ რეალობის ზუსტი ასახვა წარმოადგენდა და სურათის, კომპოზიციის შინაარსობრივ სიღრმეზე ორიენტაცია სულაც არ ყოფილა მისი მიზანი.

ლოურენს ლებდუსკას ორი ნამუშევრით დავიწყებთ.² პირველი ესაა „ორი მაიმუნი“. ერთი შეხედვითვე ცხადი ხდება, რომ იგი ერთგვარი რეპლიკაა

¹ Chuck and Jan Rosenak, დასახ. ნაშრომი, გვ. 150-151

² იქვე, გვ. 184-185

ანრი რუსოს ნაწარმოებისა. ბუნების ფონზე მოცემული ორი მოთამაშე მაიმუნის ფიგურა შეკრულ ჯგუფს ქმნის, მათ უკან ტბაა, ხოლო მეორე მხრიდან, ტბას დასწაფებია ჟირაფი და ორი ეგზოტიკური ცხოველი. ხე არ მოჩანს, მაგრამ ტოტებია შემოჭრილი წინა პლანზე და დახუნძლულია წითელი ნაყოფით. აქაც შეიგრძნობა კომპოზიციის აგებისას გეომეტრიული პრინციპების დაცვის სურვილი, თუმცა, წინა კომპოზიციისგან განსხვავებით, ბუნებით ტკობის განცდა გაცილებით ძლიერაა წარმოჩენილი.

ასევე ეგზოტიკურ გარემოს გვიჩვენებს ლოურენს ლებდუსკას მეორე ნაწარმოები – „პანიკაში მყოფი ცხენები“.¹ სურათის სიღრმეში მოჩანს მთის ფერღობი, რომლის ფონზე ჩამწკრივებულია წითელი ფერის კედლებიანი სახლები. მათ წინ უზარმაზარი მდელია, რომელიც სურათის ზედაპირამდე ამოდის და სადაც, მეტად ცხოველმყოფელი სცენაა ჩართული, ესაა ყალყზე შემდგარი ცხენების რემა. მათი შფოთის მიზეზი არ იგრძნობა, მხატვარი უფრო ცხენების პლასტიკით გამოწვეულ აღფრთოვანებას გამოხატავს, ამასთან ყველა ცხენი თეთრია, გარდა ერთისა, რომელიც რატომღაც ყვითლადაა შეფერილი. ასევე წინა პლანზეა ტბის ვიწრო მონაკვეთი, სადაც სარკისებური სიმეტრიის პრინციპით ოთხი გედია ჩართული. მთლიანობაში სურათი საუცხოო იდილიის შეგრძნებას გვიტოვებს. ამ მხატვრის ნაწარმოებები უფრო ევროპული სურათის კულტურასა და სტილისტიკას ეყრდნობა.

ანა მარია რობერტსონ მოსეს შესანიშნავი ნაწარმოებია „ჩვენ ვისვენებთ“.² სათაურიდანვე ჩანს მხატვრის ორიენტირი კომპოზიციის აგებისას. გამოყენებულია პეიზაჟის აგების ცნობილი ხერხი. წინა პლანზე, მიწის მცირე მონაკვეთზე, ცხენოსანი ფიგურებია, ქვეითად

¹ Chuck and Jan Rosenak., დასახ. ნაშრომი, გვ. 186

² იქვე, გვ.220-221

მავალი ადამიანები, ასევე ხეები, მდინარე, რომლის გაღმა ნაპირზე გაშლილი მდელია, მოვლილი მიწით, ორი სახლი, გზა, რომელსაც სიღრმეში შევყავართ. სურათს მთის ორი ფერდი კეტავს, ასევე ნაჩვენებია ცაც. აქ ყველაფერი რეალობის გრძნობის სიზუსტითაა მოცემული, ფერებიც კი.

ჯოზეფ ჰიკეტს ეკუთვნის „კორიელის ბორანი“.¹ თუ გავითვალისწინებთ ყველა ზემოთ განხილულ პეიზაჟს, ასე ვთქვათ, მხატვრის ნაივური ბუნება ყველაზე მეტად ამ სურათში გამოჩნდა, რაც გულისხმობს სახლების აგებას გულუბრყვილოდ, ზედმიწევნით მშრალი გეომეტრიული კანონების გამოყენებით, და საბოლოოდ მშრალ, ცივ, მიაშიტური მიბაძვით ცლომილ გამოსახულებას გვთავაზობს. რასაც ვერ ვიტყვით მდელიობის, ხეების, მთების, ხიდის გადმოცემაში. აქ მეტი მკაფიობა და მეტი მიახლოებაა ბუნებასთან.

ფანი ლოუ სპელზის ნაწარმოებია „არკანზასის ატმის სეზონი“.² მხატვარი გადმოსცემს სოფლის პეიზაჟს – უზარმაზარ გაშლილ მდელის, დასერილს გზებით, მდინარით და ჩადგმული სახლებით. თითოეული გეომეტრიული ფორმა ღრმად, სკრუპულოზურად, გულმოდგინებითაა ამოწერილი, იგრძნობა სიმშრალე, სიხისტე, ერთგვარი ბუტაფორიება. იგრძნობა მხატვრის ინტელექტი, განათლება, რომელიც მთელ კომპოზიციაში მათემატიკური სიზუსტით ფორმათა შეფარდებას ქმნის, თუმცა, ვფიქრობ, ეს ნახატი მოკლებულია ხელოვნების ნიშნის ესთეტიკური ფასეულობის გადმოცემას.

ამრიგად, ჩემი აზრით, XX საუკუნის 60-იანი წლების ამერიკელი პრიმიტივისტები სულაც არ გამოხატავენ იმ მხატვრულ სულისკვეთებას, რაც საუკუნის დასაწყისის ამ მხატვრულ მიმართულების მხატვრობას ახასიათებდა: ფერის, ხაზის ცოცხალი შეგრძნება. მათ

¹ Chuck and Jan Rosenak, დასახ. ნაშრომი, გვ. 239-240

² იქვე გვ. 287-288

არ აინტერესებთ ფორმის უშუალო, ხალასი გადმოცემა, ანუ მხატვრის მიერ ინდივიდუალურად განცდილის, შეგრძნებულის გამოხატვა. აქ დიდ როლს თამაშობს მხატვრის გონების, ინტელექტის პრიმატი. თითოეული კომპოზიცია, როგორც აღვნიშნე, მკაცრი გეომეტრიული გამოთვლების პრინციპებზეა აგებული. ეს მხატვრები არიან საოცრად ინტელექტუალური, განათლებულნი, ერუდირებულნი. მათთვის პეიზაჟის ჟანრი ბუნების ზედმიწევნითი მიბაძვის, გარემოს კოპირების საბაბია, და არა მხატვრული განზოგადების გამოხატულება, შინაარსობრივი წიაღსვლების საგანი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ქ. კინწურაშვილი, XX საუკუნის ხელოვნება (ავანგარდი), თბ., 2005;
- ი. არსენიშვილი, ნიკო ფიროსმანაშვილის მხატვრობა, თსუ, ხელოვნების ისტორიისა და თეორიის კათედრა, სამეცნიერო შრომების კრებული, ხელოვნებათმცოდნეობა, № 4, 2002;
- დ. თუმანიშვილი, ნიკო ფიროსმანაშვილის „პატარა მეთევზე“ (ინტერპრეტაციის ცდა), ქართული ხელოვნება, სერია „ხალი და თანამედროვე ხელოვნების საკითხები“, თბ., 1991;
- Art Museum of Georgia, Tbilisi, Aurora, 1985;
- Chuck and Jan Rosenak, Museum of American Folk Art Encyclopedia of Twentieth-Century, American Folk Art and Artists, New-York, 1973;
- La gitana de la selva Rousseau, Edhasha, 1980;
- www. Burusi. Wordpress. Com /2010/06/04/ henri-rousseau, ნანახია 4.11.2017.